

ÉSZREVÉTELEK EGY JELENTÉSHEZ

Az Európai Rasszizmus- és Intolerancia-ellenes Bizottság, azaz az ECRI az Európa Tanács független tagokból álló testülete. Célja, hogy összeurópai szinten szálljon szembe a rasszizmussal, az idegengyűlölettel, az antiszemitizmussal és az intoleranciával. Az ECRI az Európa Tanács minden tagállamában elemzi a rasszizmussal és intoleranciával kapcsolatos helyzetet, megfigyelőket küld ki, akik meghallgatják a hatóságok és civil szervezetek, szakemberek és az érintettek képviselőinek véleményét. A vizsgálat alapján a Bizottság jelentést készít és javaslatokat tesz a megállapított problémák kezelésére. Magyarországon 1999 áprilisa és júniusa között vizsgálódott a bizottság, ennek eredményeként az ECRI jelentést fogadott el 1999. június 18-án. Az ECRI jelentése nemzetközi jogi dokumentum, műfajából következik az óvatos megfogalmazások, a sarkítások kerülése. Éppen ezért szeretnék néhány megjegyzést fűzni a dokumentumhoz.

A jelentés általános megállapításai észlelik a kiterjedt diszkriminációs jelenségeket a roma közösség esetében, de nem néznek szembe a probléma társadalmi-gazdasági jelentőségével, mértékével. Mindenekelőtt nem esik szó arról, hogy a roma közösségek, tömegek életlehetőségeinek fenntartása súlyos veszélybe került, ami magának az etnikailag meghatározott kisebbségnek a létét fenyegeti. Figyelmen kívül maradt, hogy az államnak az alkotmányban rögzített szociális és antidiszkriminációs kötelezettségeihez általában nem kötnének tényleges előírások, normák és szankciók.

Alig beszél arról a jelentés, hogy az utóbbi tíz-tizenöt évben – gazdasági és történeti okokból, valamint a diszkrimináció hatására – a romák hetven százaléka kiesett a munkamegosztásból: munkanélkülivé, az egyre romló állami szociálpolitikai segélyintézkedések kiszolgáltatottjává vált. Ez a tömeg adja a magyarországi lakosság mintegy tíz százalékát kitevő munkanélküliek harmadát. További tizenöt-húsz százalékuk munkalehetősége is bizonytalan, gyakran alkalmoszerű. A munkajövedelmek elmaradása és a korábbi lakáshitelek kamatainak drasztikus emelése miatt fizetésképtelenné vált családok tízezreit fenyegeti kilakoltatás réme – földönfutóvá válhatnak saját hazájukban. A mélyszegénységbe zuhanás egészségügyi és mentális veszélyeket, konfliktusokat hordoz, veszélyezteti a családok, a gyermekek létét és jövőjét.

A lakosság körében a korábbi korszak ideológusai és propagandistái által széles körben terjesztett mító-

szok – a szegények önhibájáról, munkakerülésükről, a romák 'túltámogatásáról', bűnözéséről, kisebbségi létük, anyanyelvük tagadásáról, felelőtlen, önállótlan és alacsonyabbrendű mivoltukról – a rendszerváltást kísérő válság során az egyre erősödő diszkrimináció táptalajává váltak. A lakosság többsége elutasító a romákkal szemben, megszokta, elfogadja sőt gyakran igényli és gyakorolja a diszkrimináció különböző formáit velük szemben. A diszkrimináció jelenségeinek elemzése, értelmezése e tények ismerete nélkül nem lehet pontos és kielégítő.

A jelentés üdvözli a releváns nemzetközi szerződések, különösen a Kisebbségi keretegyezmény, valamint a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája aláírását; ugyanakkor nem veszi észre azt, hogy a mintegy százezer magyar állampolgár anyanyelvét, a roma nyelvet Magyarország a kötelezettségvállalásnál diszkriminatív módon nem tekintette védendőnek: ápolására, intézményes védelmére nem vállalt nemzetközi kötelezettséget.

Megállapítja a jelentés, hogy a törvény Magyarországon nevesítetten büntetni rendeli a nemzeti, etnikai vagy vallási csoport tagja ellen a csoporthoz való tartozása miatt elkövetett erőszakot; ugyanakkor elkerüli a figyelmét, hogy az alkotmány kifejezett előírása ellenére sem büntetendő az ilyen csoportokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés.

Hiányosságának érezhetjük, hogy a jelentés nem említi a mindenki számára nyitva álló szolgáltatások igénybevételének – a vendéglátóhelyek, boltok, fürdők stb. – rasszista motívumból történő – és elsősorban a romákat sújtó – megtagadásának ügyeit, holott ezek jelentős konfliktusokat okoznak, és az ellenük való fellépés közigazgatási úton is szükséges és lehetséges lenne. Újabb jelenségként említést érdemelt volna, hogy egyes területeken helyi politikai és közigazgatási törekvésként megjelent a roma közösség településről való kiűzése, vagy roma családok beköltözésének megakadályozása.

A jelentés említést tesz a nyíltan neonáci csoportok létéről, ki is fejez bizonyos aggodalmakat, hogy a neonáci tevékenységet a rendőrség és a hatóságok túl liberálisan kezelik. Nem említi azonban, hogy hazánkban az utóbbi években több haláleset történt skinhead elkövetők rasszista indítékból, romák elleni támadása során.

Az ECRI jelzi, hogy vannak olyan elemek az Országgyűlésben, amelyek nyíltan nacionalista szölamo-

kat használnak, beleértve kódolt antiszemita vagy idegengyűlölő kifejezéseket, de nem említi a cigányellenesség és gyűlöletbeszéd egyáltalán nem kódolt, tömeges megnyilvánulásait a médiában és a közbeszédben. Nem hívja fel a figyelmet a társadalmi gátások hiányára és ennek veszélyeire.

A jelentés megállapítja, hogy Magyarországon léteznek szegregált cigány iskolai osztályok, és ami még riasztóbb, a roma gyermekeket gyakran irányítják olyan speciális iskolákba vagy osztályokba, amelyeket a szellemileg enyhén fogyatékos gyermekek tartanak fenn. A roma gyermekek az ilyen intézményben tanulók felét teszik ki. A jelentés megállapítja, hogy a roma kisebbség gyermekeinek nagy százaléka nem részesül óvodai oktatásban, amelyet a gyermekek iskolai kudarcának egyik fő okának tart. A jelentéshez mellékelte magyar kormányzati megjegyzés figyelmeztet arra, hogy az óvodáztatás ötéves kortól kötelező, viszont nem gondol bele abba, hogy a mélyszegénységben élők számára gyakran nem telik a térítési díjra, megfelelő ruházatra a gyermek óvodába járatásához. A kistélepülések óvodái egyébként is gyakran túlszűfoltak, az önkormányzatoknak nincs forrásuk a bővítésre. A diszkrimináció mellett ez is szerepet játszik abban, hogy a beíratott roma gyermekeknek és szüleinek sokszor elveszik a kedvét a tényleges óvodáztatástól. A jelentés szól a speciális »cigány felzárkóztató oktatásnak« nevezett diszkriminációs formáról, amelybe gyakran a szülők véleményének kikérése nélkül irányítják a roma gyermekeket. Nem említi ugyanakkor, hogy

itt általában rosszabb pedagógiai feltételek között, kevésbé képzett pedagógusok irányításával, idegen nyelv és számítástechnikai oktatás elhagyásával folyik a szegregált tanítás. A jelentés nem foglalkozik a roma anyanyelv oktatásának hiányával, továbbá azal, hogy nincs roma nyelvű tanító- és tanárképzés, sőt egyetlen akkreditált romológiai tanszék sincs jelenleg Magyarországon, miközben a kisebbségi törvény egyenlő jogokat ír elő minden kisebbség számára.

A diszkriminációs jelenségekkel szemben gyógyírként javasolt intézkedések – úgymint felvilágosítás, képzés, tréningek – hatékonyságába vetett bizalmuk illúzióknak tűnhet, hiszen súlyos társadalmi szinten létező indulatok és lappangó, de igen erőteljesen érvényesülő politikai és gazdasági érdekek akadályozzák a romákkal szembeni diszkrimináció elleni határozott fellépést. A romák és a társadalom számára napjainkban

A ROMÁK ÉS A TÁRSADALOM SZÁMÁRA NAPJAINKBAN VÁLT NYILVÁNVALÓVÁ, HOGY EZ A HELYZET TARTÓS: KIÚT NEM LÁTSZIK BELŐLE. MINDEKÖZBEN A POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI ELIT TÉTLENÜL NÉZI A HELYZET ÁLLANDÓ ROMLÁSÁT, SŐT IDŐNKÉNT INTÉZKEDÉSEIVEL TOVÁBB GERJESZTI A FESZÜLTSEGEKET.

ban vált nyilvánvalóvá, hogy ez a helyzet tartós: kiút nem látszik belőle. Mindeközben a politikai és gazdasági elit tétlenül nézi a helyzet állandó romlását, sőt időnként intézkedéseivel tovább gerjeszti a feszültségeket. Mindez azt eredményezi, hogy a roma kisebbség létfeltételeinek drasztikusan gyors romlása magának a kisebbségnek a megmaradását veszélyezteti, és önmagában is súlyos, egyre szélesedő etnikai

konfliktusok hordozója lehet. Ennek ellensúlyozása hatékony állami esélyteremtő és kiegyenlítő intézkedések és programok beindítását igényelné, ez pedig – mind országos, mind helyi szinten – elsősorban kormányzati feladat.